

5. Грушевський О. Хроніка // Україна. – 1924. – Кн. 4. – С. 180–188.
6. Рубач М.А. Федералистические теории в истории России // Русская историческая литература в классовом освещении. под реда. М.Н. Покровского. – М.: Издательство Коммунистической академии, 1930. – С. 3-120.
7. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Од. зб. 2255. Стаття секретаря ЦК КП(б)У тов. Корнюшина Ф.Д., заступителя ЦКК КП(б)У тов. Лебеда Д.З. по національному вопросу. Стаття “Проблематичність української національності” (автор не указан). 1926 г. На 69 арк.
8. Условия приема в украинский институт марксизма на 1924–25 г. // Коммунист. – 1924. – № 141.
9. Яворський М. Україна в епоху капіталізму. – Харків: ДВУ, 1924. – 366 с.
10. Покровский М.Н. Очерк истории русской культуры. – Часть первая. – М.; Л.: Госиздат, 1925. – 202 с.
11. Яворський М. Де-що про “критичну” критику, “об’єктивну” історію та ще й про бабусину спідницю // Червоний шлях. – 1924. – № 3. – С. 167–182.
12. Пиріг Р.Я. Життя М.С. Грушевського: останнє десятиліття (1924–1934). – К., 1993. – 198 с.
13. Михайло Грушевський: між історією і політикою (1920–1930-ті роки). 3б. Док. і мат. – К., 1997.
14. Юринець В. Україна. Науковий двохмісячник українознавства / Під редакцією акад. Михайла Грушевського. ДВУ, кн. 1, 2 із за 1926 рік // Більшовик України. – 1926. – № 2-3. – С. 128–130.
15. Річицький А. Як Грушевський “виправляє” Енгельса // Червоний шлях. – 1924. – № 3. – С. 183–190.
16. Василенко М. М. Грушевський. Історія України-Руси. – Т. VIII, частина I, II, III // Україна. – 1925. – Кн. 5. – С. 151–158.
17. Перетц В. Михайло Грушевський. Історія української літератури. – 1.– Т. I-III // Україна. – 1925. – Кн. 4. – С. 158–163.
18. Марковський М. Грушевський М. Історія української літератури. – Т. IV. Київ, 1925 // Україна. – 1926. – Кн. 1. – С. 144-147.
19. Камінський В. Михайло Грушевський. Історія Української літератури. Тт. I-IV // Етнографічний вісник. – К., 1926. – Кн. 2. – С. 145–148.

*Надійшла до редколегії 11. 03. 2008 р.
Затверджена до друку 23. 06. 2008 р.*

УДК 930.1:94”18/19”

Земзюліна Н.І.

ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОЛІТИКО- ПРАВОВИХ ТЕЧІЙ XIX – ПОЧАТКУ XXст.

***Анотація.** У статті здійснено аналіз наукових течій у сфері формування демократичного суспільства на основі паритетних відносин між статями. Акцентується увага на дослідженні політологічних та правових теорій, що стосувалися шляхів соціалізації жінок у процесі еволюції суспільних відносин. У підсумку визначено процес становлення соціального статусу жінки у суспільстві.*

***Аннотация.** В статье проанализированы научные направления в сфере формирования демократического общества на основе паритетных отношений между полами. Акцентируется внимание на исследовании политических и правовых теорий, которые изучали пути социализации женщин в процессе эволюции социальных отношений. В результате обозначен процесс становления социального статуса женщины в обществе.*

***Summary.** The summary. In this article, scientific directions in the sphere of formation of a democratic society on the basis of parity relations between floors are analysed. The attention is focused on research of political and law theories, which studied ways of socialisation of women in the course of evolution of social relations. As a result, directions of formation of the social status of the woman in a society are designated.*

В Україні створюються нові правові засади і гарантії формування громадянського суспільства, основними гендерними параметрами якого є вільний вибір жінками і чоловіками форм соціальної діяльності, незалежність міжстатевих відносин індивідів від ідеологічних впливів.

Політична соціалізація як жінки, так і чоловіка в умовах реформування і становлення правової, соціальної демократії, об'єктивно вимагає конституційного закріплення нових цінностей і пріоритетів. Водночас, усі ці кроки, гасла вимагають не лише активних дій з боку держави, а й наукового обґрунтування їхньої доцільності. Без різностороннього наукового аналізу не можливо визначити менталітет, знайти дійові механізми впливу на свідомість і поведінку індивідів.

Метою розвідки є аналіз наукових течій у сфері формування демократичного суспільства на основі паритетних відносин між статями. Об'єктом дослідження виступають політологічні та правові теорії, що стосувалися шляхів соціалізації жінок у процесі еволюції суспільних відносин. Предметом дослідження є самі жінки та їхній соціальний статус у суспільстві.

Ще в дохристиянський період питання статусу жінки стало предметом гострих дискусій сучасників. Знайомство з політико-правовими трактатами минулого можна розпочинати з доробку античних мислителів-класиків, які висловлюючи грецькі настрої відносно місця жінки в суспільстві, на жаль, так і не змогли піднятися вище домінуючих тоді звичаїв і норм співжиття. Безперечною їхньою заслугою було те, що вони активізували питання рівності жінки і чоловіка, висловили думки про можливість участі жінок у громадському житті.

Християнське вчення оголосило рівність жінок і чоловіків, але не перед державою, а перед Ісусом Христом. Ось що Апостол Павло говорить у посланні до Галатів: "... Нема чоловічої статі, ані жіночої, – бо всі ви один у Христі Ісусі!"

Епоха Відродження принесла Європі революційні зміни в культурному обличчі й у суспільній свідомості. Ренесансний гуманізм ставився однаково до чоловіків і жінок, а тому став об'єктивною передумовою для виникнення ідеї жіночої рівноправності. Видатні гуманісти того часу виявляли велику повагу до жінки, її розуму і духовного світу.

Просвітники, які створили культ розуму, вважали, що всі люди вільні від народження і тому мають бути рівними перед законом. Вони об'єктивно багато зробили для подолання суспільних забобів, що ставили жінку в нерівне становище з чоловіком.

Ідеологи буржуазних революцій проголосили настання нової ери – ери прав людини, відкидаючи непорушність повного і нібито освяченого небесами всевладдя монарха над підданими, чоловіка над жінкою. А натомість заявили про свободу і рівність усіх людей перед законом. Такий підхід у глибині своїй передбачав перегляд самої сукупності відносин влади. Із відносин панування-підкорення вони повинні були перетворитися у відносини рівноправні. У цьому перерозподілі повноважень між різними гілками влади, державою і громадянським суспільством, між чоловіками і жінками, за великим рахунком, полягла суть демократичного перевлаштування суспільних систем, суть їхньої модернізації.

Під час буржуазних революцій, що передусім були революціями "права", "правосвідомості", про свої претензії на роль повноцінних громадянок нарешті заявили й самі жінки.

Пізніше, під час промислової революції, жінки вже в масовому порядку виявилися втягнутими в суспільне виробництво, що спонукало їх домагатися рівноправності у сфері соціально-економічних відносин. Культурні революції, що змінили підхід до репродуктивних функцій жінок, поглядів на любов, народження дітей, сімейне життя. Більше двох століть жінки відвойовували для себе, умовно кажучи, три групи прав: політичні (громадянські), соціально-економічні та репродуктивні права, які могли б дати змогу розраховувати на соціальний статус, порівнянний в основних параметрах із чоловічим.

У XIX ст., у часи розвитку капіталізму, формуванню специфіки дискусій навколо жіночих проблем сприяли дослідження Дж.С. Міля, Ф. Енгельса, А. Бебеля та інших. У цей період і в політико-правовій думці України поряд з ідеями соціального і національного визволення виникають прогресивні ідеї емансипації жінки. Ідеологічне, філософське та політичне обґрунтування ідеї жіночого визволення знайшли місце в працях І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, М. Драгоманова, Н. Кобринської, інших прогресивних діячів української культури. На наш погляд, ідейні концепції щодо прав жінки та її ролі в суспільстві XIX – початку XX ст. доцільно розглядати за такими напрямками: ліберальний, феміністський, радикально-демократичний і соціалістичний.

Лібералізм – ідейно-політична течія, яка ставить за мету визволення суспільства від опіки держави, а особистості – від тиску авторитарної колективності. Засновниками лібералізму в західній європейській політичній думці були І. Бентам, Дж. С. Міль, А. Сміт, Г. Спенсер. Ліберальний підхід до рівності статей полягає в усуненні перешкод на шляху до жіночої освіти, працевлаштування тощо.

Один із засновників ліберальної доктрини, англійський філософ і економіст Дж. С. Міль у своїй праці “Підпорядкованість жінки” виділяв два чинники, що ставлять жінку в підпорядковане становище: по-перше, любов чоловіків до влади, і, по-друге, їх перевага у фізичній силі. Він заперечував поширені в ті часи твердження про розумову і моральну неповноцінність жінки, відкидав ідею, що є “якось різниця між обома статями, що розглядаються як розумні і моральні істоти” [1, 19]. Визначаючи основні шляхи вирішення жіночого питання, Дж. С. Міль наполягав на правовій рівності чоловіка й жінки і вважав, що для розвитку всіх здібностей жінки потрібно надати їй можливості вільної конкуренції з чоловіками.

В Україні представники ліберального напрямку розглядали емансипацію жінки як процес становлення особистості й її самореалізацію. Виключно важливе значення в цьому процесі відводилося розвитку духовної культури й освіти серед жінок. Своєю теоретичною і практичною діяльністю цю ідею підтримав М. Драгоманов. Він вважав, що у вирішенні жіночого питання не потрібно створювати окремі жіночі організації, бо жіноча справа не існує відокремлено від загальнолюдської і культурної справи. У листі до Н. Кобринської від 2.05.1893 р. М. Драгоманов пише: “Я все ніяк не можу собі поділити арифметики на жіночу і чоловічу і думаю, що вона одна для всіх і що жінки себе найскоріше піднімуть, коли просто стануть робити всі наші праці не гірше нас” [2, 14].

Велику увагу руху жінок “... до інтелігентної праці, до вищої освіти, до публічної й письменної діяльності...” [3, 4] приділяв М. Грушевський. Він критикував навіть деяких представників радикальних кіл, з котрими хотіла йти разом Н. Кобринська, які розглядали феміністичні ідеї як “маловажні і смішні забаганки поруч тих загальніших справ, що стали на деннім порядку” [3, 9].

На ліберальних позиціях стояла українська громадська діячка Софія Русова. У своїй праці “Наші визначні жінки” Русова зазначає, що “... за 70 літ вибороли собі наші українські жінки почесне місце на полі науки, мистецтва, літератури; виявили себе самовідданими політичними діячками, а в останні часи (з початку ХХ століття) знайшлися поміж ними визначні організаторші в соціальному життю українського народу...” [4, 14].

Підсумовуючи погляди представників ліберального напрямку, можна зробити висновок, що соціокультурний підхід є для них основним у процесі вирішення жіночого питання, вони говорять про найважливіше і на сьогоднішній день: про потребу відродження людської особистості та її гідності.

Методологічне та теоретичне забезпечення жіночого руху з кінця ХІХ і протягом усього ХХ ст. брав на себе *фемінізм*.

Фемінізм (фр. *féminisme*, від лат. *femina* – жінка) – загальна назва широкого руху за зрівняння у правах жінок із чоловіками. Спочатку його завданням було домогтися надання жінкам виборчих прав. Тому учасниці руху іменувалися *суфражистками*.

В історичному вивченні фемінізму дослідники виділяють три основні хвилі: боротьба за політичні права – ХІХ – початок ХХ ст.; боротьба за права та рівні можливості – 1920-1960-ті роки ХХ ст.; модерний фемінізм – початок 1970-х рр., боротьба проти насильства та завуальованих форм дискримінації. Феміністки виступають проти обмеження в правах, позбавлення рівноправності, патріархальних стосунків, ідеології жіночого призначення, подвійних стандартів моралі щодо поведінки для чоловіків та жінок, насильства.

Фемінізм, як ідейно-політична течія, виникає в Україні в 70-ті роки ХІХ ст. у східній Галичині і на Буковині. У його джерел стояли: українська письменниця, перший організатор жіночого руху в Галичині Наталія Кобринська, Євгенія Ярошинська, Уляна Кравченко (Снайдер Юлія Юліївна), Клементина Попович-Боярська та ін.

У своїх працях Н. Кобринська дає аналіз соціального стану жінок усіх верств населення тогочасного суспільства. Нерівноправне становище в суспільстві вона пов'язувала з такими чинниками: в економічній сфері – з експлуатацією жінки як робітниці, з проблемами її подвійної зайнятості (дім і суспільна праця), з тими перепонами, які стоять на шляху жінки до оволодіння всіма професіями, в першу чергу пов'язаними з розумовою працею; в політичній сфері – з відсутністю громадянських і політичних прав жінок, що проживали на території західноукраїнських земель, які входили до складу Австро-Угорщини; в соціально-культурній сфері – з низьким культурним рівнем розвитку суспільства, про що Кобринська писала: “Не раз уже говорено, що теперішнє положення жінки в суспільстві видає в багатьох зглядах не дуже корисне світло на стан і висоту нашої культури” [5, 5]. Вона розкрила погляди українського фемінізму на питання приниженого становища жінки в суспільстві. Кобринська, так само, як і Франко, вважала, що здобуття національної свободи допоможе розв'язати і жіноче питання. Вона була одним із перших організаторів створення жіночих товариств, які, на її думку, повинні допомогти вирішити весь комплекс соціальних, економічних, політичних і культурних проблем українського жіноцтва. З метою поліпшення становища жінки вона ставить питання про організацію дитячих ясел і загальних кухонь. Оцінюючи діяльність Н. Кобринської, М. Грушевський писав: “Наталія Кобринська – безперечно одна з визначніших та інтересніших фігур в нашій письменстві та взагалі культурнім життю” [3, 3].

Представники *радикально-демократичного напрямку* другої половини XIX – початку XX ст. виступали за корінні соціально-економічні зміни існуючого суспільства, що, на їх думку, знаходилося в органічному зв'язку з жіночою емансипацією. В Україні з таких позицій виступив Т.Г. Шевченко. Визволення жінки від феодально-кріпосницьких порядків пов'язувалося ним із визволенням усього українського народу. Найвищим призначенням жінки він вважав материнство. Ось що писав І. Франко, характеризуючи підхід Шевченка до визначення ролі жінки в суспільстві: „Не знаю в літературі всесвітній поета, котрий би представив так високий і так щиро людський ідеал жінки-матері, як се вчинив Шевченко в своїх поемах “Відьма”, “Неофіти” і “Марія”. Не посв'ячення своєї людської індивідуальності для чоловіка, але найвище натуження тої індивідуальності для діл милосердя, перемноження власних терпінь, забуття власних ураз, де йде о службу високий і піднеслий ідеї – добра загалу, добра людськості – отже ідеал жінки, який полишив нам в спадщині Шевченко. Тож не диво, що й найвищий дотеперішній здобуток людськості на полі моральнім, велику ідею любові ближнього, сю основну ідею християнства, Шевченко головню вважав ділом жінки – Марії, матері Ісусової” [6, 122]. Шевченко перший провів нерозривний зв'язок індивідуальної жіночої долі з її соціальним становищем. Він вважав жінку здатною до рішучої й активної боротьби за свободу.

І. Франко бачив жіноче питання як цілий комплекс взаємозв'язаних соціально-економічних, морально-правових, і культурно-побутових проблем. Основними критеріями, які можуть зробити жінку економічно і морально незалежною, є освіта і суспільна праця. Програма радикальної партії, одним із редакторів якої був Франко, “визнала колективний устрій праці, активне й пасивне виборче право для жінок, доступ для жінок до всіх шкіл” [7 4]. Вирішення жіночого питання Франко пов'язував із вирішенням питання національного. В основі досягнення соціального ідеалу лежить національне відродження, від якого залежить і визволення жінки.

Тема жіночої долі була порушена Марко Вовчок (Марія Олександрівна Вілінська). Вона вважала, що особисті якості мають великий вплив на визначення долі жінки, тому засуджувала пасивне ставлення частини жінок до життя.

Ідеї переродження жінки в незалежну особистість, борця за своє щастя в умовах демократичного перетворення суспільства втілені у працях Лесі Українки (Лариси Петрівни Косач). Вона вважала, що жінка може стати щасливою і вільною, а для цього вона повинна поєднувати в собі суто жіночі якості з високими громадянськими почуттями. Її жінки активно виступають проти застою, міщанства, обивательщини, пристосовництва, інертності, проти так званого “особистого щастя”, заснованого на егоїзмі.

Отже, представники українських радикальних демократів на відміну від лібералів, виступали не тільки за розвиток жіночої освіти, надання жінкам права займатися усіма видами

діяльності, які були привілеєм чоловіків, але й проводили і нерозривний зв'язок між проблемою емансипації і необхідністю корінних соціально-економічних змін існуючого суспільства.

Представники *соціалістичного напрямку* стверджують, що “не свідомість людей визначає їх буття, а, навпаки, їх суспільне буття визначає їх свідомість”. Тому К. Маркс, Ф. Енгельс, А. Бебель, Л. Браун, К. Цеткін, О. Коллонтай, В. Ленін та ін. значення суспільного прогресу бачили в розвитку матеріальних продуктивних сил суспільства і в зміні виробничих відносин, тобто відносин власності, що визначають, в основному, буття людей. У первісному суспільстві існувала суспільна власність на засоби виробництва, і жінка була незалежною; вона очолювала спільне “домашнє” господарство, що охоплювало багато шлюбних пар і, таким чином, займала гідне суспільне становище. Але поступово засоби виробництва перейшли у приватну власність окремих сімей, а верховенство над сім'єю – до чоловіка. Чоловік став власником сімейного майна, а жінка виявилася в патріархальній сім'ї нерівноправною і поневоленою, бо її домашня робота перетворилася із суспільної в приватну справу, втратила своє значення у порівнянні з промисловою працею чоловіків. Жінка, отже, була виключена з суспільного виробництва. У зв'язку з цим соціалісти марксистського напрямку зробили висновок, що “...першою передумовою визволення жінки є повернення всієї жіночої статі до суспільного виробництва, що, в свою чергу, вимагає, щоб індивідуальна сім'я перестала бути господарською одиницею суспільства” [8, 73]. Марксистки вважали, що повна незалежність і рівноправність жінок настане тільки тоді, коли приватна власність на засоби виробництва буде повністю знищена, і засоби виробництва знову стануть суспільною власністю. З марксистського погляду історичний процес розвивається за такою схемою: від суспільної власності первісного суспільства і незалежного становища жінок через приватну власність класового суспільства і поневолене становище жінок знову до суспільної власності і незалежного рівноправного становища жінок.

У центрі марксистської концепції жіночого визволення – тема жіночої праці. Саме це питання було найгострішим для бідних прошарків міського населення другої половини XIX ст., тому йому приділяється основна увага з боку марксистів. Залучення жінок у суспільне виробництво в період становлення капіталізму марксизм розглядав як явище прогресивне в своїй основі. Водночас, згідно з марксистською концепцією, це призвело до їх подвійного пригноблення – на роботі і вдома. Але працююча жінка в капіталістичному суспільстві залишалася безправною тому, що широке коло соціально-економічних проблем було нерозв'язаними: це і низька кваліфікація жіночої праці, і нерівна заробітна платня за однакову з чоловіком роботу, і шкідливі для жіночого організму умови виробництва, і проблема суперечності між виробничою діяльністю і функціями дружини, матері, домашньої господині. Маркс критикував багатогодинну капіталістичну працю, що руйнує сім'ю і зовсім позбавляє жінку можливості виконувати свої материнські і домашні обов'язки [9, 452, 453]. Важливими питаннями жіночої праці є: охорона праці на виробництві з урахуванням фізіологічних можливостей жіночого організму, підхід до материнства як до важливої соціальної функції, визнання суспільної значущості виконання жінкою як професійних, так і сімейно-побутових обов'язків, однакова плата за рівну з чоловіками працю. Марксистки вважали, що зламати психологічний стереотип суспільства про неповноцінність жінки як особи, звільнити їх від невірницького становища на виробництві, у суспільно-політичному житті, розкріпачити в сім'ї та побуті можна шляхом пролетарської революції і встановлення держави диктатури пролетаріату. Жіноцтво, на їх думку, було важливим резервом пролетарської революції і національно-визвольного руху: “... Великі суспільні перетворення неможливі без жіночого ферменту” [10, 461].

Цікавим видається бачення вирішення жіночого питання А. Бебелем, який у праці “Жінка та соціалізм” аналізує становище жінки в минулому і сучасності та висловлює своє бачення його у майбутньому. Основними завданнями, які поставив перед собою Бебель під час роботи над книгою, були: довести право жінок на рівноправність; внести ясність у становище жінки, а саме: з'ясувати “яким чином вона може всебічно розвивати свої сили і здібності, щоб стати повним, рівноправним і активним членом людського суспільства” [11, 39]. Він вважав, що визволення людства неможливе без соціальної незалежності і рівноправного становища статей. Аналізуючи структури

первісного суспільства, Бебель пов'язував гноблення жінок із становленням приватної власності й, отже, їхнє визволення – з ліквідацією останньої. Він першим чітко сформулював соціалістичну позицію відносно жіночого питання, пов'язавши його з класовою боротьбою пролетаріату: “жіноче питання – одна лише сторона соціального питання”, “жіноче питання – становище, яке повинна зайняти жінка в суспільстві, збігається з питанням про те, який вид і організацію повинно прийняти людське суспільство”. Бебель різко критикував сучасний йому феміністичний рух як буржуазний і далекий від потреб жінок-робітниць. Водночас А. Бебель відзначав подвійний характер гноблення жінки: по-перше, залежність від чоловіків, що замінюється, але не усувається формальною рівноправністю перед законом (завдяки спільним інтересам усіх жінок класові суперечності між ними згладжуються), по-друге, економічна залежність як пролетарів. Звідси, подвійне завдання жіночого робітничого руху: боротьба нарівні з чоловіками-пролетарями і боротьба зі специфічними проявами гноблення.

Клара Цеткін слідом за Августом Бебелем критикувала досить поширений на той час у соціалістичному середовищі погляд про відповідність жіночій природі винятково домашньої діяльності і ворожість праці. Появу жіночого питання К. Цеткін пов'язувала з розвитком капіталізму, що руйнує старе сімейне господарство, яке давало жінці засоби для існування і сенс життя. Тому, за її словами, в колах селянства, яке веде домашнє господарство, жіночого питання не існує. Існує жіноче питання в пролетарки, жінок середньої буржуазії і вищих прошарків, набуваючи різних форм, тобто немає єдиного жіночого питання, загального для всіх жінок. Багаті вимагають права розпоряджатися власністю, жінки середнього класу вимагають рівних прав на одержання фахової освіти і фахової діяльності, політичних прав. Джерелом жіночого безправ'я є приватна власність на засоби виробництва. Пролетарка веде боротьбу не з чоловіками, а з капіталом, однаково ворожим їм. Кінцева мета боротьби жінки-пролетарки – не вільна конкуренція з чоловіком, а завоювання політичної влади пролетаріатом. К. Цеткін вважала, що соціалістична агітація серед жінок не повинна заважати домашнім обов'язкам жінки, яка є матір'ю і дружиною. Навпаки, вона повинна спонукати жінку виконувати ці обов'язки краще, ніж колись – в інтересах визволення пролетаріату. Як показала історія, зведення розв'язання жіночого питання до знищення приватної власності виявилось утопією.

Прихильницею розвитку жіночого руху соціалістичним шляхом виступила Лілі Браун. У працях “Жіноче питання, його історичний розвиток і економічна сторона”, “Жіноча праця в програмі майбутнього”, “Жінка і політика” Браун дослідила історію жіночого руху, висловила своє бачення шляхів вирішення жіночого питання. По-перше вона стверджувала, що необхідними є просвіта жінок і звільнення від домашнього господарства: “Треба вивести жінку з її покірною тупого становища, треба підняти її розумово і вивести її інтереси далі чотирьох стін помешкання” [12, 347]. По-друге, Браун виступала за участь жінок разом із чоловіками в суспільно-політичних організаціях, партіях та спілках, які б захищали права жінок, сприяли прийняттю прогресивних законів, спрямованих на їх визволення: “Усвідомлення необхідності законодавчих реформ змушує жінок шукати представництва своїх інтересів у соціалізмі й соціал-демократії” [12, 349]. По-третє, на думку Браун, потрібно створити матеріальні засади, які б служили захисту жінок. Це могли бути кооперативні товариства (будівельна чи споживча асоціація), які б захищали економічні інтереси жінок. Зрештою, Браун, залишаючись у цілому на марксистських позиціях, не висувала негайних радикальних вимог зміни існуючого ладу.

У цей час в Росії, де загострилися суспільно-політичні, соціально-економічні суперечності, ідеї марксизму були розвинуті В.І. Леніним. Жінку він розглядає як важливий резерв пролетарської революції. Ленін пов'язував визволення жінки з її участю в суспільному виробництві: “Для повного визволення жінки і справжньої рівності її з чоловіком треба, щоб було суспільне господарство і щоб жінка брала участь у спільній продуктивній праці. Тоді жінка займатиме таке ж становище, як і чоловік” [13, 188]. Він підкреслював, що треба створити умови для визволення жінки “... від цієї дрібної, отупляючої, непродуктивної роботи”, якою є домашня праця [14, 150]. Для цього держава повинна розвивати суспільне обслуговування побуту сім'ї, будувати дитячі установи. Важливого значення Ленін надавав участі жінок в управлінні.

Отже, представники соціалістичного напрямку бачили насамперед економічні чинники у вирішенні жіночого питання. Але вони догматизували шляхи соціального визволення жінки, зводячи їх до здійснення соціалістичної революції, встановлення держави диктатури пролетаріату, ліквідації приватної власності.

Аналізуючи представлений матеріал, ми з'ясували, що сучасна гендерна теорія має достатньо розгалужене теоретичне обґрунтування в світовій науковій думці. Починаючи з часів античності, питання місця та ролі жінки в суспільних відносинах постійно перебувало в полі зору дослідників. Безумовно, що трактувалося воно відповідно до рівня розвитку суспільної формації, патріархальної ідеології та андроцентризму. Саме в ХХ ст. відбулися корінні зміни в формуванні нових ідеологічних, соціальних та культурних стереотипів, що втілилось в нові суспільно-поведінкові форми. Сучасне українське суспільство активно демонструє рівень своєї цивілізованості, культури, але якщо придивимося пильніше – то відчуємо печать патріархального розподілу ролей і реально існуючу патріархальну субординацію, що формує і живить масову психологію. Історико-політологічна розвідка, яка, на нашу думку, мала продемонструвати значну еволюцію соціального статусу жінки насправді поставила питання про не відповідність цього статусу потребам сучасної жінки і про нові перспективи та пошуки в цій царині.

Література

1. Милль Д.С. Подчиненность женщины: Пер. с англ. – СПб.: Изд. книгопродавца В.Н. Губинского, 1896. – 120 с.
2. Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1893–1895) / Зладив і видав М. Павлик. – Львів, 1905.
3. Грушевський М. Наталія Кобринська // Літературно-науковий вісник. – Львів, 1900. – Т.ІХ.
4. Русова С. Наші визначні жінки. Літературні характеристики-силуети. Видано заходом Союзу Українок Канади. – Вінніпег, 1945. – 107 с.
5. Кобринська Н. Про рух жіночий в новіших часах // Перший вінок. Жіночий альманах. – Львів, 1887.
6. Франко І. Тарас Шевченко // Франко І. Зібрання творів у п'ятидесяти томах. – К., 1984. – Т.28.
7. Лук'янович Д. Іван Франко і жіноче питання // Жінка. – 1936 – № 11–12.
8. Маркс К., Енгельс Ф. Твори. – К.: Держполітвидав, 1959. – Т.2. – 624 с.
9. Маркс К., Енгельс Ф. Твори. – К.: Держполітвидав, 1959. – Т.21 – 712 с.
10. Маркс К. Лист до Людвіга Кугельмана // Твори. – Вид.2. – Т.32.
11. Бебель А. Женщина и социализм: Пер. с нем. – К.: Госполитиздат, 1959 – 592 с.
12. Браун Л. Женский вопрос, его историческое развитие и экономическая сторона: Пер. с нем. А.А. Ачкасова и И. Кугеля. – М.: Изд-во Д.П. Ефимова, 1902. – 432 с.
13. Ленін В.І. Про завдання жіночого робітничого руху в Радянській республіці // Повне збір. тв. – 5-е вид. – Т. 39.
14. Ленін В.І. До жінок-робітниць // Повне збір. тв. – 5-е вид. – Т. 40.

*Надійшла до редколегії 29. 04. 2008 р.
Затверджена до друку 23. 06. 2008 р.*

УДК 930.1:94 (477) (092)

В. А. Кочерга

ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА В УКРАЇНСЬКІЙ ТА РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Анотація. В статті досліджується проблема висвітлення постаті гетьмана Івана Мазепи в російській та українській історіографії ХІХ – початку ХХІ ст. Акцентується увага на суперечливих підходах різних дослідників.

Аннотация. В статье исследуется проблема отображения личности гетмана Ивана Мазепы в российской и украинской историографии ХІХ – начала ХХІ в. Акцентируется внимание на спорных подходах разных исследователей.

Summary. The article deals with the problem of Hetman Ivan Mazepa's representation in Russian and Ukrainian historiography of the ХІХ- beginning of the ХХІ century. The author focuses his attention on the controversial approaches of different scholars.